

درس فارغ فقه، مضرت آیت الله مسینی بهشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۱۸ دی ۱۴۰۱

مصادف با: ۱۵ جمادی الثانی ۱۴۴۴

جلسه: ۵۱

موضوع کلی: فصل فی الحيض

موضوع جزئی: اوصاف خون حیض - سن حیض

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در رابطه با حیض بود. در جلسه گذشته به تعریف حیض اشاره شد و عرض شد که مرحوم سید (ره) در تعریف حیض فرموده است که حیض، خونی است که خداوند به خاطر مصالحی آن را در رحم خلق کرده است و غالباً این خون، سیاه یا قرمز غلیظ، تازه و گرم است که با فشار خارج می شود و در بطن فرج زن حالت سوزش ایجاد می کند.

عرض شد که ظاهر تعریف مرحوم سید (ره) حاکی از این است که «حیض» اسم معنا نیست، بلکه اسم عین است و به تعبیر روشن تر از جوامد است و معنای حدی ندارد.

در ادامه به کلام مرحوم آیت الله خویی (ره) اشاره شد و عرض شد که به نظر ایشان «حیض» معنای اسم العینی دارد و جامد است و اخذ اسم فاعل و امثال آن از «حیض»، علی سبیل التأویل است و در ادامه روایاتی را که مرحوم آیت الله خویی (ره) برای سخن خود به آنها استناد کرده بود، ذکر شد.

اوصاف خون حیض

به نظر مرحوم سید (ره)، خون حیض غالباً سیاه یا قرمز غلیظ، تازه و گرم است که با فشار خارج می شود و در بطن فرج زن حالت سوزش ایجاد می کند. در روایات نیز به این اوصاف اشاره شده است.

یکی از ویژگی های خون حیض این است که گفته اند که غالباً سیاه یا قرمز غلیظ است. مقصود از سیاه بودن، سرخی کثیر و متراکمی است که مایل به سیاهی است و گرنه خون سیاه وجود ندارد.

یکی دیگر از ویژگی های خون حیض، غلیظ بودن آن است. در روایات به کلمه غلیظ به عنوان یکی از خصوصیات خون حیض اشاره نشده است، ولی فقها غلیظ بودن خون حیض را امری محتمل الوجود دانسته اند و گفته اند که در صورت اشتباه شدن خون حیض با سایر خون ها، غلظت آن معتبر نیست و لذا چون در روایات به صفت غلظت اشاره نشده است، شاید به عنوان اینکه امری محتمل الوجود است به آن اشاره شده است.

مرحوم سید (ره) در ادامه نوشته است: «و یُسْتَرَطُّ أَنْ يَكُونَ بَعْدَ الْبُلُوغِ وَ قَبْلَ الْيَأْسِ فَمَا كَانَ قَبْلَ الْبُلُوغِ أَوْ بَعْدَ الْيَأْسِ لَيْسَ بِحَيْضٍ وَ إِنْ كَانَ بِصِفَاتِهِ وَ الْبُلُوغُ يَحْصُلُ بِإِكْمَالِ تِسْعِ سِنِينَ وَ الْيَأْسُ بِلُغْ سِتِينَ سَنَةً فِي الْقَرْشِيَّةِ وَ خَمْسِينَ فِي الْغِيَرِهَا»^۱.

به نظر مرحوم سید (ره)، یکی از شرایط خون حیض این است که بعد از بلوغ می باشد و تا قبل از یائسگی ادامه دارد، پس خونی که قبل از بلوغ یا بعد از یائسگی دیده شود، حیض نیست، هر چند که صفات خون حیض را داشته باشد. بلوغ با اتمام نه سالگی حاصل می شود و یائسگی با رسیدن سن زن قرشیه (سیده) به شصت سالگی و رسیدن سن زن غیر قرشیه به پنجاه سالگی حاصل می شود.

۱. سید محمدکاظم، طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۳۱۵.

سن شروع حیض اتمام نه سالگی است و پایان آن در زن‌های سیّده شصت سالگی است و در زن‌های غیر سیّده پنجاه سالگی است. مرحوم آیت الله خویی (ره) فرموده است که نظر شیعه و اهل سنت در رابطه با سنّ شروع حیض اتمام نه سالگی است، هرچند که عده‌ای سنّ سیزده سالگی و غیره را مطرح کرده‌اند و این اختلاف به خاطر اختلاف منطقه‌ای است که اشخاص در آنجا زندگی می‌کنند که هرچه گرم‌سیرتر باشد زودتر به بلوغ می‌رسند.

در رابطه با پایان حیض نیز اقوال مختلفی است که این اختلاف به خاطر روایاتی است که در این رابطه وارد شده‌اند، چرا که در بعضی روایات، پایان سنّ حیض، پنجاه سالگی و در بعضی روایات دیگر، شصت سالگی ذکر شده است. اهل سنت نیز در پایان سنّ حیض اختلاف دارند و پنجاه سالگی، پنجاه و پنج سالگی، شصت سالگی و هفتاد سالگی را ذکر کرده‌اند.

دلیل اینکه سنّ شروع حیض، اتمام نه سالگی و اتمام حیض سنّ پنجاه سالگی یا شصت سالگی است، روایت صحیحہ عبدالرحمن حجاج است که به سه طریق نقل شده است؛

طریق اول: مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ [الْفَضَّالِ] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ؛ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يَقُولُ: «ثَلَاثٌ يَتَزَوَّجْنَ عَلَى كُلِّ حَالٍ؛ أَلَّتِي قَدْ يَبُسَتْ مِنَ الْمَحِيضِ وَ مِثْلُهَا لَا تَحِيضُ»، قُلْتُ: وَ مَتَى تَكُونُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: «إِذَا بَلَغَتْ سِتِّينَ سَنَةً فَقَدْ يَبُسَتْ مِنَ الْمَحِيضِ وَ مِثْلُهَا لَا تَحِيضُ وَ أَلَّتِي لَمْ تَحِضْ وَ مِثْلُهَا لَا تَحِيضُ»، قُلْتُ: وَ مَتَى يَكُونُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: «مَا لَمْ تَبْلُغْ تِسْعَ سِنِينَ فَإِنَّهَا لَا تَحِيضُ وَ مِثْلُهَا لَا تَحِيضُ وَ أَلَّتِي لَمْ يُدْخَلْ بِهَا»^۱.

عبد الرحمن بن حجاج گفته است که از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود که سه دسته از زنان می‌توانند ازدواج کنند؛ اول، زنی که یائسه باشد و مثل چنین زن‌هایی حیض نمی‌بینند، راوی می‌گوید که از امام (ع) سؤال کردم که زن، چه زمانی یائسه می‌شود؟ آن حضرت (ع) فرمود که زمانی که به شصت سالگی برسد از حالت حائض شدن مأیوس می‌شود و زنان در این سن، حیض نمی‌شوند؛ دوم، زنانی که اصلاً حیض نمی‌بینند و مثل چنین زنانی حیض نمی‌بینند که چنین زنانی می‌توانند ازدواج کنند، راوی گفت که زن، چه زمانی این‌گونه است؟ آن حضرت (ع) فرمود که زمانی که سن زن به نه سال نرسیده باشد، پس او حیض نمی‌شود و مثل چنین زنی حیض نمی‌شود؛ سوم، زنی است که نسبت به او دخول نشده باشد [که اگر از شوهرش جدا شود، می‌تواند ازدواج کند و نیازی نیست که عده نگه دارد].

در این روایت، سنّ شروع حیض نه سالگی و سنّ یائسگی، شصت سال دانسته شده است و بین زن سیّده و غیر سیّده تفصیل نداده است.

طریق دوم: عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ؛ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع): «ثَلَاثٌ يَتَزَوَّجْنَ عَلَى كُلِّ حَالٍ أَلَّتِي لَمْ تَحِضْ وَ مِثْلُهَا لَا تَحِيضُ»، قُلْتُ: وَ مَا حَدُّهَا؟ قَالَ: «إِذَا أَتَى لَهَا أَقْلٌ مِنْ تِسْعَ سِنِينَ وَ أَلَّتِي لَمْ يُدْخَلْ بِهَا وَ أَلَّتِي قَدْ يَبُسَتْ مِنَ الْمَحِيضِ وَ مِثْلُهَا لَا تَحِيضُ»، قُلْتُ: وَ مَا حَدُّهَا؟ قَالَ: «إِذَا كَانَ لَهَا خَمْسُونَ سَنَةً»^۲.

در این روایت، سنّ شروع حیض نه سالگی و سنّ یائسگی، پنجاه سال دانسته شده است و بین زن سیّده و غیر سیّده تفصیل نداده است.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲۲، کتاب الطلاق، ابواب العدد، باب ۳، ص ۱۸۳، ح ۵؛ ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الحيض، باب ۳۱، ص ۳۳۷، ح ۸.

۲. همان، باب ۲، ص ۱۷۹، ح ۴.

طریق سوم: مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع)؛ قَالَ: «حَدَّثَنَا ابْنِي قَدْ يَتَسْتَمِنُ مِنَ الْمَحِيضِ خَمْسُونَ سَنَةً»^۱.

در این روایت نیز سن یائسگی، پنجاه سال دانسته شده است و بین زن سیّده و غیر سیّده تفصیل نداده است.

مرحوم آیت الله حکیم (ره) فرموده است که اتمام نه سال برای بلوغ زن، اجماعی است. پس، مقتضای نص و فتوا این است که اگر زن، خونی را مقارن با تمام شدن سن نه سالگی ببیند، خون حیض است.

ایشان در ادامه فرموده است که روایت مذکور از ابن ابی الحجاج که به سه طریق نقل شد، ضعیف است چون در سند مرحوم شیخ طوسی (ره) به ابن ابی الحجاج، دو نفر به نام ابن عبدون و علی بن محمد بن زبیر واقع شده‌اند و این دو نفر در رجال مورد توثیق قرار نگرفته‌اند لذا این روایت زیر سؤال می‌رود. البته ابن عبدون از مشایخ و اساتید نجاشی است و مشکل سند روایت از جهت این شخص برطرف می‌شود، لکن مشکل علی بن محمد بن زبیر به قوت خود باقی است و روایت مذکور قابل استناد نیست.

بنابراین، اولی این است که به موثق عبدالله بن سنان تمسک شود - دیگران به مراسیل ابن ابی عمیر تمسک کرده‌اند، لکن چون مرحوم آیت الله خویی (ره) مراسیل ابن ابی عمیر را قبول ندارد به موثق عبدالله بن سنان تمسک کرده است؛

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع)؛ قَالَ: «إِذَا بَلَغَ الْغُلَامُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً كُتِبَتْ لَهُ الْحَسَنَةُ وَكُتِبَتْ عَلَيْهِ السَّيِّئَةُ وَعُوقِبَ وَإِذَا بَلَغَتِ الْجَارِيَةُ تِسْعَ سِنِينَ فَكَذَلِكَ وَذَلِكَ أَنَّهَا تَحِيضُ لِتِسْعَ سِنِينَ»^۲.

عبدالله بن سنان از امام صادق (ع) نقل کرده است که آن حضرت (ع) فرموده است که اگر پسر بچه به سن سیزده سالگی رسید، کارهای خوب او نوشته می‌شود و کارهای بد او نیز نوشته می‌شود و عقاب می‌شود [چون مکلف است] و اگر دختر بچه به سن نه سالگی برسد نیز برای او ثواب و عقاب نوشته خواهد شد و این به خاطر این است که در نه سالگی حیض می‌شود.

«الحمد لله رب العالمين»

۱. همان، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الحيض، باب ۳۱، ص ۳۳۵، ح ۱.

۲. همان، ج ۱۹، کتاب الوصايا، باب ۴۴، ص ۳۶۵، ح ۱۲.